

Τρεις σταθμοί του λαϊκού εορτολογίου. Η εορτή της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος (Μ. Γ. Βαρβούνης, Καθηγητής Λαογραφίας Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης)

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Αποτελεί διαπίστωση της θρησκευτικής λαογραφίας, ότι στο ορθόδοξο εορτολόγιο

οι μεγάλες εορτές είναι κατανεμημένες με πραγματικά σοφό τρόπο, ώστε στον ετήσιο κύκλο του χρόνου να μην παρουσιάζονται κενά ή χάσματα. Σε τρεις μεγάλες γιορτές-σταθμούς του καλοκαιριού και του φθινοπώρου αναφέρεται το παρακάτω κείμενο.

θρησκευτικό
εστε σκηνές

Ο παραδοσιακός

άνθρωπος οργάνωνε την ζωή του με βάση την αλληλουχία των γεωργοκτηνοτροφικών ασχολιών και την διαδοχή των θρησκευτικών εορτών και είχε έτσι την ευκαιρία να ζεί με εναλλαγές αργίας και εργασίας, καμάτου και ραστώνης, διασκέδασης και φροντίδας για την επιβίωση της οικογένειας. Οι εναλλαγές μάλιστα αυτές είναι που προσδιορίζουν την αίσθηση και την κατανόηση του χρόνου σε ένα παραδοσιακό πολιτισμικό σύστημα, καθορίζοντας την ουσιαστική μορφή της καθημερινής ζωής, σε μια παραδοσιακή κοινότητα.

Σε όσα ακολουθούν, θα ασχοληθούμε με τρεις σημαντικούς εορτολογικούς σταθμούς της ελληνικής παραδοσιακής λαϊκής λατρείας, με τις εορτές της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος (6 Αυγούστου), της Κοιμήσεως της Θεοτόκου (15 Αυγούστου) και της Υψώσεως του Τιμίου Σταυρού (14 Σεπτεμβρίου).

Πρόκειται για γιορτές με σπουδαία λαϊκή απήχηση και ευδιάκριτη θρησκευτική σπουδαιότητα, οι οποίες παραλλήλως σηματοδοτούν και το πέρασμα από το καλοκαίρι στο φθινόπωρο. Και τούτο επειδή ο λαϊκός άνθρωπος συνδέει πάντοτε τις παραγωγικές του δραστηριότητες με την θρησκευτική του πίστη, ώστε οι γιορτές να μην είναι μόνο θρησκευτικά γεγονότα, αλλά να αποτελούν παραλλήλως κοινωνικά και βιοτικά βιώματα[1], σταθμούς που ορίζουν το παρελθόν και το μέλλον της παραδοσιακής κοινότητας.

Έθιμα της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος

Η Μεταμόρφωση του Σωτήρος (6 Αυγούστου), ως σπουδαία δεσποτική εορτή, αποτελεί εξαίρεση εθιμικά καθιερωμένης ιχθυοφαγίας, μέσα στην σύντομη αλλά αυστηρή νηστεία του Δεκαπενταύγουστου.

*Η Μεταμόρφωση του Χριστού, Θεοφάνη του Κρητός, Ι.Μ.
Σταυρονικήτα, 1546.*

Σε πολλούς τόπους πιστεύουν ότι την παραμονή το βράδυ, κάποια ώρα, ανοίγουν ξαφνικά οι ουρανοί και φαίνεται το «άγιο φως», σε όσους είχαν την υπομονή και την πίστη να ξαγρυπνήσουν[2]. Ανήμερα δε, προσφέρουν στους ναούς τα πρώτα σταφύλια της χρονιάς, για να ευλογηθούν από τον ιερέα μετά την θεία λειτουργία, και να διανεμηθούν ως ευλογία στους πιστούς[3]. Σε ορισμένους μάλιστα τόπους προσφέρουν στον ναό το πρώτο λάδι της χρονιάς, για να ευλογηθεί, ώστε η ευλογία να επεκταθεί και στην υπόλοιπη παραγωγή[4].

Ευλογία σταφυλιών. Απαρχές στις 6 Αυγούστου στον Ι.Ν. Αγίου Νίκωνος Μετανοείτε στο Καρτερό Κρήτης.

Πρόκειται για το αρχαίο έθιμο των απαρχών, της προσφοράς δηλαδή των πρώτων καρπών στον Θεό, μια μορφή αναίμακτης τελετουργικής θυσιαστικής προσφοράς, που πέρασε και στον χριστιανισμό. Ο λαϊκός άνθρωπος, προσκομίζοντας για ευλογία τις απαρχές των καρπών και των γεννημάτων του, αναθέτει ουσιαστικά την ελπίδα της επιβίωσής του στον Θεό, από τον οποίο ζητά ευλαβικά να συνεργήσει, για να επιτύχει η σοδειά, από την οποία εξαρτάται και η επιβίωση ολόκληρης της παραδοσιακής κοινότητας[5].

Ήδη στους Αποστολικούς Κανόνες επιτρέπεται η προσαγωγή στον ναό σταφυλιών, όχι όμως και άλλων οπωρικών, ενώ ο Θεόδωρος Βαλσαμών, ερμηνεύοντας τον Δ΄ Κανόνα των Αγίων Αποστόλων, ερμηνεύει την εξαίρεση αυτή των σταφυλιών από το ότι το κρασί, που προέρχεται από αυτά, χρησιμοποιείται για την παρασκευή της θείας κοινωνίας[6].

Έτσι, τα ευλογημένα σταφύλια μοιράζονται και τρώγονται μαζί με το αντίδωρο

στην Λέσβο[7], ενώ στον Μοσχοπόταμο της Πιερίας[8] άφηναν το πρώτο τσαμπί του τρύγου σε κάποιο εικόνισμα του ναού, για να πάει καλά η σοδειά. Δεν πρέπει εξ άλλου να ξεχνούμε ότι στην Μεταμόρφωση του Σωτήρος είναι αφιερωμένοι οι ναοί των μεγαλύτερων και επιβλητικότερων ελληνικών φρουρίων, γεγονός που δείχνει την σημασία, θρησκευτική και εθνικά αναγεννητική, που ο λαός μας ανέκαθεν έδινε στην μεγάλη αυτή εορτή. Και φυσικά, ως σπουδαία εορτή είναι και εθιμικά καθιερωμένη αργία, η παραβίαση της οποίας, από κάποιους ασεβείς και φιλάργυρους, επέφερε την άμεση θεϊκή τιμωρία, σύμφωνα με τις παραδόσεις του ελληνικού λαού[9], για παραδειγματισμό και των υπολοίπων.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

- 1. Βλ. Μ. Γ. Βαρβούνης, Λαϊκή λατρεία και θρησκευτική συμπεριφορά των κατοίκων της Σάμου, Αθήνα 1992, σ. 165.**
- 2. Γ. Α. Μέγας, Ελληνικά έορταί και έθιμα της λαϊκής λατρείας, Αθήναι 1979 (β' έκδοση), σ. 230.**
- 3. Γ. Ν. Αικατερινίδης, «Απαρχές (λατρευτικές και ευετηρίας) στην νεοελληνική εθιμολογία», Λαογραφία 37 (1993-1994), σ. 73.**
- 4. Γ. Α. Μέγας, Ελληνικά έορταί... ό.π., σ. 230.**
- 5. Αλ. Ν. Λέτσας, Μυθολογία της Γεωργίας 2, Θεσσαλονίκη 1952, σ. 444-450.**
- 6. Γ. Α. Ράλλης - Μ. Ποτλής, Σύνταγμα των θείων και ιερών κανόνων... 2, Αθήνησιν 1852, σ. 6-7. Φ. Κουκουλές, Βυζαντινών βίος και πολιτισμός 5, Εν Αθήναις 1952, σ. 295.**
- 7. ΚΛ [=Κέντρο Ερεύνης Ελληνικής Λαογραφίας, της Ακαδημίας Αθηνών], χφ. [=χειρόγραφο] 2332, σ. 323 (Εμμ. Σαρέλλης, Πλαγιά Λέσβου, 1960).**
- 8. ΚΛ, χφ. 4214, σ. 138 (Αγγ. Δευτεραίος, Μοσχοπόταμος Πιερίας, 1983). Τα παραδείγματα από τον Γ. Ν. Αικατερινίδη, «Απαρχές...», ό.π., σ. 76, 77.**
- 9. Δ. Σ. Λουκάτος, «Αργίαι και άγιοι τιμωροί», Επετηρίς Κέντρου Ερεύνης Ελληνικής Λαογραφίας 20-21 (1967-1968), σ. 90.**